

Мовно-літературна галузь

Освітній компонент:

**Мови корінних народів та національних меншин
України узакладах загальної середньої освіти з
навчанням мовами корінних народів,
національних меншин**

**Навчальна програма з кримськотатарської
мови та читання
(складник типової освітньої програми)
для 1-2 класів
закладів загальної середньої освіти
з навчанням кримськотатарською мовою**

Пояснювальна записка

Навчальна програма з кримськотатарської мови та читання для закладів загальної середньої освіти з навчанням кримськотатарською мовою розроблена відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Вона є складником типової освітньої програми та базується на відповідних ключових Європейських компетентностях: уміння вчитися впродовж життя, спілкуватися державною українською і кримськотатарською мовами, спілкуватися іноземними мовами, застосовувати природничі науки і технології, використовувати математичні, інформаційно-комунікаційні, соціальні і громадянські, здоров'язбережувальні, загальнокультурні і підприємницькі компетентності.

Метою початкового курсу вивчення кримськотатарської мови у закладах загальної середньої освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися кримськотатарською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до кримськотатарської мови, читання, дитячої книжки, формування пізнавального інтересу до слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- розвиток мислення, мовлення, уяви, інтелектуальних і літературно-творчих здібностей школярів, сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь;
- формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;
- формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- дослідження мовних одиниць і явищ, опанування початкових лінгвістичних знань і норм кримськотатарської мови;
- залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях;
- формування первинних навичок співпраці в парах, групах та команді;
- виконання різних рольових функцій у колективі.

Відповідно до зазначених мети і завдань у початковому курсі вивчення мови виділено такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Змістова лінія «Взаємодіємо усно» спрямована на формування у молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Робота з аудіювання передбачає розвиток у дітей уміння зосереджено слухати все більш тривалі й складні висловлювання, розуміти їх з першого представлення, удосконалення слухової пам'яті. З цією метою слід розвивати мовленнєвий слух учнів, уміння уважно прислухатися до інформації й диференціювати у звуковому потоці специфічні елементи – схожі, але не однакові слова; слова певного складового складу; речення, що складаються з відповідної кількості слів; паузи в реченні тощо. При цьому результатом аудіювання має бути розуміння прослуханого: усвідомлення значення окремих елементів висловлювання (слів, сполучень слів, речень); його фактичного змісту.

При аудіюванні важливо не лише аналізувати зміст тексту, але й розуміти логіку його побудови, доцільність кожної із структурних частин, інтонаційні особливості деяких речень (що містять питання, спонукання); прислухатися до використання мовних засобів для створення певного настрою, враження та ін.

Для аудіювання необхідно добирати або складати текст, який відповідає завданням уроку за тематикою, обсягом, ступенем складності для учнів. В якості аудіотекстів можуть бути використані художні, науково-художні твори, а також зв'язні висловлювання вчителя про Україну, її природу, видатних людей, у тому числі про письменників, художників, музикантів; про світ життя сучасної дитини (родина, школа, дружба, пригоди, захоплення); про шанобливе ставлення до рідної мови і мов народів Європи, у тому числі про мовні цікавинки (про значення, походження слова, про спосіб виконання цікавого завдання тощо). Бажано використовувати й тексти культурологічного змісту (про звичаї і традиції народів, які проживають в Україні).

Навчання говоріння передбачає цілеспрямовану комплексну роботу із збагачення словникового запасу школярів, виховання звукової культури мовлення, оволодіння граматичним ладом мовлення, розвитку виразності й зв'язності висловлювання, уміння розрізняти особливості й брати участь у діалозі й монологі.

У навчанні говоріння значна роль відводиться ігровим формам організації мовленнєвої діяльності: дидактичні ігри та ігри з логічним навантаженням сприятимуть розширенню й уточненню лексичного запасу молодших школярів; рухливі ігри із супровідними текстами й сюжетно-рольові, творчі ігри дозволять учням чітко визначити характер мовленнєвої ситуації, місце дії, підготовку співрозмовника, мету висловлювання.

Для розвитку діалогічного й монологічного мовлення необхідно створювати такі навчально-мовленнєві й комунікативні ситуації, які б

стимулювали учнів висловлювати свої думки, почуття, потреби обговорювати проблеми, що їх цікавлять. Важливо вчити дітей висловлювати власну думку про ту чи іншу подію, явище; аргументувати свою думку, позицію; коректно вислуховувати інші думки, зіставляти їх з власною позицією.

При цьому слід широко застосовувати роботу в парах або невеликих групах, що створюватиме умови для активізації мовленнєвої діяльності більшості учнів класу, засвоєнню школярами культури спілкування, навичок використання формул мовленнєвого етикету, уміння уважно й доброзичливо вислуховувати співрозмовника; погоджуватися з ним або виражати незгоду в тактовній формі, сказати приємне тощо.

Змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Навчання читання передбачає засвоєння механізму плавного складового читання або читання цілими словами, нормативне озвучування прочитаного у відповідності з правилами літературної вимови, адекватне розуміння представлені інформації, виховання інтересу й любові до читання, до дитячої літератури, виховання засобами художнього слова громадянина України, формувати позитивні естетичні смаки, розвивати емоційні почуття школярів, формувати моральні якості молодшого школяра, стимулювати пізнавальні інтереси, інтелектуальні здібності, удосконалювати мовлення.

З цією метою необхідно сприяти закріпленню продуктивних способів читання (спочатку – плавно по складах, потім – плавно цілими словами). Подальша робота з читання передбачає розвиток у дітей таких умінь:

читати вголос плавно, правильно, усвідомлено, виразно;

в темпі, що відповідає швидкості звичайного усного мовлення, орієнтуючи своє читання на слухача;

читати мовчки незнайомий текст із швидкістю, яка дещо вища за швидкість читання вголос, розуміти прочитане;

самостійно працювати з книгою (навчальною, пізнавальною, художньою, довідковою).

Роботу з читання слід організувати так аби читання учнів регулярно використовувалось як вид мовленнєвої діяльності (специфічна форма спілкування з автором повідомлення), важливий для вирішення різноманітних навчально-пізнавальних завдань: малювання за текстом, виготовлення предмета за прочитаною інструкцією, читання для слухача з метою донести зміст незнайомого йому тексту тощо.

Робота з читання передбачає також удосконалення у школярів уміння працювати з книгою як джерелом інформації.

З цією метою необхідно систематично пропонувати школярам завдання на знаходження певної сторінки в книзі, не гортаючи всю підряд; користування змістом; визначення на сторінці тексту із заданим змістом; диференціацію шрифтів (звичайний, жирний, курсив); розуміння призначення умовних позначок та ін.; а також на користування дитячою бібліотекою, самостійний вибір творів для читання.

Матеріалом для читання мають бути твори, що стимулюють інтерес до читання, сприяють вихованню громадянських почуттів й уявлень, навчають дітей бачити гармонію у природі, мистецтві, житті людей. Важливо продемонструвати молодшим школярам авторське, тематичне й жанрове розмаїття світу дитячої літератури, допомогти учням сформувати особисті художні переваги, естетичний смак.

Коло читання складають тексти різних стилів (розмовного, художнього, науково-популярного), родів літератури (епічні, ліричні) й різних жанрів (загадки, прислів'я, приказки, казки, легенди, оповідання, вірші, байки тощо). Для читання молодшим школярам пропонуються твори усної народної творчості та твори майстрів художнього слова достатньо різноманітної тематики, у тому числі героїко-патріотичної: минуле й сучасне України та світу, звичаї і традиції кримськотатарського та українського народів, відомості про найбільш відомих письменників-класиків і сучасників, які пишуть для дітей та про дітей, про повсякденне життя й дитячі клопоти, про навчання й відпочинок, пригоди, природу, рослинний і тваринний світ, про піклування дорослих і дітей про нього.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» спрямована на формування у молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Навчання письма як виду мовленнєвої діяльності спрямовано на формування у школярів умінь будувати письмові висловлювання, використовувати писемне мовлення з комунікативною метою.

Репродуктивні види графічних завдань (списування, письмо по пам'яті, зорові й зорово-слухові диктанти), що використовуються в необхідній кількості й з поступовим нарощуванням правописних труднощів, будуть сприяти стабілізації техніки письма молодших школярів. Проте важливо не зловживати репродуктивними завданнями, оскільки вони не сприятимуть вирішенню комунікативних завдань. Для розвитку у дітей інтересу до продукування писемного мовлення доцільно впроваджувати творчі письмові роботи, наприклад, вільний диктант, переказ, твір, вільне письмо. При цьому слід організувати роботу так, аби у тих, хто виконує письмове завдання, обов'язково були читачі або співавтори.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти.

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» спрямована на дослідження учнями мовних одиниць і явищ кримськотатарської мови з метою опанування

початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил правопису, на формування в молодших школярів умінь послуговуватися кримськотатарською мовою в усіх сферах життя, дотримуючись її літературних норм.

Оскільки в основі алфавітів кримськотатарської та української мов лежить кирилиця, це завдання полегшується тим, що більшість букв діти засвоїли в процесі оволодіння грамотою українською мовою. Тому на уроках кримськотатарської мови спеціальному засвоєнню підлягають специфічні звуки кримськотатарської мови (у, о, къ, гъ, нь, дж), вивчаються букви, правила, вимови яких не відповідають правилам української мови (ы (и), и (і), я, е (є), ю, ё (йо)). У всіх інших випадках знання, наявні у дітей в цій царині, зміцнюються і розвиваються. Треба врахувати й те, що методи ознайомлення зі звуками і літерами в кримськотатарській мові відрізняються від методів в українській. Тому, треба уважно підійти до методів навчання кириличними літерами, пояснити відмінності. Наприклад, в українській мові тверді і м'які приголосні пояснюються на початку читання, а в кримськотатарській мові необхідно надати основне значення читанню та вимові м'яких і твердих голосних (передньо-та задньоязикових голосних), крім цього необхідно приділити увагу тому, що в кримськотатарській мові один звук позначається двома знаками.

Навчання письму починається паралельно з читанням. Основою кримськотатарської абетки є кириличний алфавіт, тому необхідно приділяти увагу специфічним буквам кримськотатарської мови, це вимова і правопис букв и-і, вимова і правопис твердих голосних я, е, ю, ё вимова і правопис къ, нь, гъ, дж, вимова і правопис цих діграфів. Уроки кримськотатарської мови у цей період мають комплексний характер, тобто, читання, письмо і розвиток мовлення проводяться на одному уроці, тому, важливо раціонально використовувати час під час уроку. Під час читання і письма необхідно використовувати навички, отримані на уроках української мови (написання великих літер, їх з'єднання тощо) і даються знання, властиві кримськотатарській мові. Основні види робіт, які виконуються на цьому етапі: списування (списування та обговорювання), візуально-слухові диктанти, лист по пам'яті. Вимоги до техніки письма такі ж, як і в українській мові і на уроках закріплюються каліграфічні навички, оформлення записів у зошитах і щоденниках. У кримськотатарській мові ці навички не формуються, а закріплюються, тому хвилини чистописання не проводяться. При необхідності цю роботу можна проводити індивідуально. Тому на уроках з кримськотатарської мови замість каліграфічної роботи пропонується проводити роботу по написанню важких для вимови слів. Велике значення мають завдання зі словниковими словами, зіставлення вимови з написанням, порівнювання написаного відповідно до зразків написання.

Усне мовлення буває двох видів. Перший – репродуктивний метод, при цьому учні повторюють даний учителем текст, переказують, розповідають напам'ять. Другий – продуктивний метод, при якому учні можуть самостійно будувати речення, ставити запитання, розповідати про що-небудь.

Репродуктивні вміння впливають на формування продуктивної мови, тому що в процесі його розвитку відбувається активне збагачення словникового запасу, формуються основні елементи мови.

Продуктивна мова є кінцевим результатом, вона пов'язана з комунікацією, тобто спілкуванням: в його основі, по-перше, передбачається мотив (повідомити що-небудь або бажання дізнатися), по-друге, орієнтуватися в ситуації спілкування, враховувати відповіді слухача, співрозмовника, та по-третє, комунікант може спілкуватися, знаючи кінцевий результат. Крім того формування комунікативного мовлення передбачає засвоєння побутової лексики, вміння вести себе під час бесіди.

Змістові лінії реалізуються через такі інтегровані курси і навчальні предмети:

1 клас – інтегрований курс «Навчання грамоти»;

2 клас – навчальні предмети «Кримськотатарська мова», «Читання» або інтегрований курс цих навчальних предметів;

3 клас – навчальні предмети «Кримськотатарська мова», «Літературне читання»;

4 клас – навчальні предмети «Кримськотатарська мова», «Літературне читання».

Особливості I циклу навчання

Стандарт початкової загальної середньої освіти передбачає поділ на два цикли, які враховують особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей:

I цикл – 1-2 класи;

II цикл – 3-4 класи.

З метою дотримання принципів, на яких ґрунтується Нова українська школа, а саме: презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, здоров'я та безпека, - у першому циклі (1-2 класи) реалізація організаційної та змістової сторін процесу навчання грамоти відбувається на засадах доступності й перспективності, індивідуалізації й диференціації, оскільки передбачає врахування умінь, набутих дітьми у дошкільному віці, інтеграцію навчання елементарного читання й письма, розвиток або корекцію умінь виконувати звуковий аналіз слів, плавно по складах читати і писати, правильно сидіти за партою, тримати ручку чи олівець.

Навчання грамоти ділиться на три періоди: добукварний, букварний і післябукварний.

У добукварний період відбувається розвиток усного мовлення першокласників (уміння слухати-розуміти мовлення іншої людини, уміння говорити); формування елементарних аналітико-синтетичних умінь в роботі над текстом, реченням, словом, звуками мовлення; підготовка руки до письма. Тривалість добукварного періоду визначається вчителем з урахуванням підготовки учнів.

Протягом букварного періоду першокласники оволодівають початковими вміннями читати за навчальною книгою (букварем), писати в зошитах з друкованою основою та в зошитах з сіткою для першого класу, зіставляти звуковий і буквенний склад слова, в аналітико-синтетичній діяльності моделювати й конструювати слова й речення. Крім того, продовжується робота з розвитку умінь слухати-розуміти усне мовлення, будувати власні висловлювання, брати участь у діалозі; з формування початкових уявлень про мову й умінь мовного аналізу.

Післябукварний період передбачає удосконалення уміння плавно по складах читати й писати, розвиток усного мовлення, уміння провадити елементарні аналітико-синтетичні операції з мовними одиницями різних рівнів. Тривалість післябукварного періоду корегується вчителем з урахуванням підготовки учнів конкретного класу.

Важливою складовою періоду навчання грамоти є розвиток у першокласників інтересу до книги, формування уміння самостійно працювати з нею. В 1-му класі робота з книгою передбачає гортання, розглядання книги, з'ясування того, стовпчиком (віршами) чи довгими рядками вона написана (слово «проза» при цьому не використовується), один чи кілька творів у книзі, де (на якій сторінці) їх початок і кінець тощо. Школярі вчаться висловлювати передбачення (на основі ілюстрацій, заголовку, якого читає вчитель) про можливий зміст тексту, а після слухання робити висновок про правильність свого передбачення. З часом діти залучаються до читання назви книги, прізвища й імені автора, а на кінець року – до самостійного читання дитячої книги чи її фрагментів.

Для роботи з дитячою книгою в 1-му класі відводиться половина уроку один раз на тиждень. Крім того, на кожному уроці кілька хвилин відводиться тренувальній роботі з букварем чи іншою книгою: діти вчаться гортати його і знаходити вказану сторінку, віднаходити умовні знаки на сторінці, пояснювати правила ігрових завдань і т.п.

Заняття в цей період готують учнів до вивчення в 2-му класі окремих курсів (або інтегрованого курсу) – мови і читання.

Результати навчання

На кінець I циклу навчання

здобувач/здобувачка початкової освіти (учень/учениця):

- 1) взаємодіє з іншими усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; сприймає художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду;
- 3) висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;
- 4) досліджує індивідуальне мовлення – своє та інших,

використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

№ п/п	І цикл (1-2 клас)	
	Загальні результати	Обов'язкові результати навчання здобувачів початкової освіти
до пункту 1		
1.1	Сприймає усну інформацію	Сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи увагу; доречно реагує
1.2	Перетворює усну інформацію	Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно
1.3	Виокремлює інформацію	Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим
1.4	Аналізує та інтерпретує усну інформацію	Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація; з допомогою вчителя/ вчительки виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах
1.5	Оцінює усну інформацію	Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації
1.6	Висловлює і захищає власні погляди	Висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє і наголошує загальноживані слова у своєму висловленні
1.7	Використовує словесні й несловесні засоби під час представлення своїх думок	Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі словесні і несловесні засоби для передавання емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіапродукти
1.8	Регулює власний емоційний стан	Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого/ побаченого; ввічливо спілкується

до пункту 2		
2.1	Сприймає текст	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; виявляє розуміння фактичного змісту прочитаного
2.2	Аналізує та інтерпретує текст	Пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також у простих медіатекстах
2.3	Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід	Розповідає про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації
2.4	Оцінює текст	Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що – ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів
2.5	Обирає тексти для читання	Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір
2.6	Перетворює інформацію	Наоснові тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно
2.7	Читає творчо	Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час театралізації тощо)
до пункту 3		
3.1	Створює письмові висловлення	Пише рукописними буквами, зливо, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлення, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так як вимовляються; створює прості медіапродукти з допомогою інших
3.2	Взаємодіє онлайн	Обмінюється короткими письмовими повідомленнями
3.3	Редагує письмові тексти	Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи з допомогою

		вчителя/ вчительки; обговорює створений текст і вдосконалює його з допомогою інших
до пункту 4		
4.1	Досліджує мовні явища	Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших удосконалює власне мовлення з допомогою інших
4.2	Використовує знання з мови у мовленнєвій творчості	Експериментує зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує з допомогою вчителя/вчительки мовлення літературних персонажів

**Очікувані результати навчання
здобувачів початкової освіти та зміст I циклу навчання**

Результати навчання пропонується зчитати для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням кримськотатарською мовою	
Умугасиль севиелерине мундередже талапары	Окьув материалынынъ Теркиби
1 сыныф	
Мундередже тарзы «Лакьырды тили. Субет этюв. Икяе этюв»	
<p>Талебе (тасиль алыджы): айткъаннынъ сёзлеринен меракълана ве дикъкъатнен динълей; огренильген мевзулар боюнджа сёзлерни биле ве анълай; дикъкъатнен динълей ве эшиткен метин боюнджа суаллерге джевап бере; метин ичинден сайлап алынган базы сёзлернинъ манасыны анълай; 2-3 джумледен ибарет олган метинлерни динълей, джумлелеринъ сайысыны таинлей; 1-2 кере динъленильген сёз, сёз бирикме, джумлелернинъ манасыны анълай; метинни динълеген сонъ айры кысымларында не олгъаныны хатырлай. Ким? не?, кьайда? не вакъыт? насыл? суаллерге джевап бере; Ешитильген икяелерден яраткъан эмоциональ дуйгъуларны пайлаша; энь меракълы кысымларны икяе эте;</p>	<p>Лакьырды шекильде берильген малюматларны динълев ве анълав.</p> <p>Эшитильген метинлерни ве малюматларны талиль этюв.</p> <p>Агъзавий малюматлар аккъында фикир юрсетюв.</p> <p>Субет шекильде лаф этюв (субт репликасы: мураджаат, селямлав, сагълыкълашма, афу, миннетдарлыкъ (тешеккюр), тилек, суаль, риджа, таньшув, хайырлав, чагъыртув, разылыкъ,</p>

эшитильген масалдан яда икяеден роль боюнджа диалогларны (оджа ве талебе арасында) тизе;
 фиильнинъ мусбет ве менфий шекиллерини къуллана биле (яза, язмай, язамам, язамазсынъ, язамаз);
 фиильнинъ чешит заманларда догъру къуллана биле (айтам, келем, айттым, кельдим, айтаджам, келеджем, айтасынъ, келесинъ, айттынъ, кельдинъ, айтаджакъсынъ, келеджексинъ, айта, келе, айтты, кельди, айтаджакъ, келеджек ве чокълукъта);
 сайыларны манасына коре догъру къуллана биле (беш къалем, бешинджи сырада, эр эльде бешер пармакъ, саат беш бучукъ ве иляхре);
 сыфатларны чешит дереджелерде къуллана биле (татлы, татлыджа, энъ татлы);
 замирлерни къуллана биле (мен, биз, сен, сиз, о, олар, бу, шу, ана о, мына шу, эр ким, эр шей, эписи ве иляхре).
 эшиткен метинлерни гъайрыдан текрарлап айта (къыскъа икяе, масал, я да оларнынъ парчасы);
 тезайтым, тапмаджаларны, шиир, текерлемелерни эзберден айта;
 оюн анълатмасыны анълай ве айта, оюнларгъа къошула;
 оджа берген суаллерге догъру джевап бере;
 ресимге бакъып суаллерге джевап бере;
 суаль сёзлерини (ким? не? къайда? не вакъыт? къайдан? насыл? не япмакъ?) къулланып, ресим сюжетине коре суаллер тизе;
 балаларнынъ адыны, оларнынъ анасы, бабасы, къардашы, агъасы, аптесининъ адларыны, оларнынъ чизгилери насыл олгъаныны, ашагъыда берильген хаберлерни сорай биле (ким кимнинъ досту, ким насыл оюнлар бегене; ким къайда яшагъаны (шеэри, кою, сокъагъы), ким насыл? не япа?)
 афу сорамагъа, тешеккюр бильдирмеге, истегини айтмагъа биле;
 оджа я да сыныфдашлары берген суальге джевап къайтара ве озю де суаль тизмеге биле;
 оджанъа суальнен ве озь истегини бильдирип мураджаат этмеге биле;
 «мен истейим», «манъа керек» ибарелерини къулланып озь истегини айтып ола;
 огренильген метинлернинъ ресимлерине эсасланып 2-3 джумледен тюзгюн лакъырды тизе биле;
 2-3 къаршылыкълы лакъырдынен субетке къошула ве субетке къолтута;
 озю, аилеси, севген оюнджагъы, оюны, айваны, досту, сыныфдашы акъкъында икяе эте;
 эшиткен масалдан, икяеден парчаны сёзме-сёз икяе эте;

ред ве иляхре), субеттеки эдеп къанунларны огретюв.

Фикирлерни агъзавий шекильде икяе этюв (монолог).

<p>ресимге бакъып ве берильген нумюне боюнджа 3-4 джумледен икяе тизе. 3-4 тезайтым, 3-4 шиир, 2-3 бала оюны (сёзлеринен, сайыларынен), 3-4 тапмаджа, 4-5 йыр, эсерлери огренильген 3-4 кырымтатар шаири ве яызджыларынынъ адларыны биле;</p>	
Мундередже тарзы «Окъув»	
<p>Талебе (тасиль алыджы): толу сёзлерни догъру, айдын, анълап окъуй; узун, кыйын сёзлерни эджалап окъуй; окъугъан вакъытта сёзлерни догъру айта, ургъуларны догъру къоя; огренильген арифлернен сёзлерни догъру окъуй; кырымтатар тилининъ сеслерини догъру теляффуз эте; мундериджеси анълайышлы олгъан кыыскъа метинлерни окъуй; джумленинъ сонъунда тургъан токътав ишаретине коре (икяе, суаль, нида) метинни ифадели окъуй; сеснен джумленинъ сонъуны, виргюль олгъан ерини бильдире; эджалар, сёзлер, сёз бирикмелерини, джумлелерни окъуй; шиир, тезайтым, аталар сёзлери, тапмаджалар, мундериджеси саде олгъан икяелер, тасвирий икяелер, халкъ масаллары. балаларнынъ бильгисини кенишлеткен метинлер, буюклернинъ яшайышыны ве ишини косьтерген, кырымтатар халкъ адетлери, айванлар ве осюмликлер дюньясынен таныштыргъан, табиаткъа, Ватангъа севги дуйгъулары ашлагъан, догърулыкъ, намус, мераметлик, эмексеверлик дуйгъуларыны тербиелеген метинлерни окъуй.</p>	<p>Кырымтатар элифбесинен таныштырув, украин элифбесинен тенъештирюв. Эки элифбеде фаркы олгъан арифлерни айырмакъ. Я Язылышы бир олып, сеслеринде фаркы олгъан арифлернен таныштырмакъ;</p>
Мундередже тарзы «Язув»	
<p>Талебе (тасиль алыджы): окъув ве язув вакътында рале башында догъру отура биле; язувда къалемни эльде догъру тута ве темизлик (гигиена) къаиделерине риает эте; дефтерни догъру ерлештире; саифенинъ кысымларыны, сатырларыны косьтере; сатырда язувны башлайджакъ ерини косьтере; ресимлерни чешит тарафларгъа ёнетильген штрихлернен сыза, боялай; догъру (тик, ятыкъ, сагъгъа я да солгъа янтайыкъ), кырыкъ, далгъалы сызыклар, овал ве ярыовалларны сыза; башланылгъан орьнеклерни девам эте, оларны чешит график элементлерден тертип эте.</p>	<p>Украин тили дерслеринде менимсенийген язув алышкъанлыкларыны пекитмек. Кырымтатар тилинде фаркы олгъан арифлерни язмакъ (къ, гъ, нь, дж). Тахтадан, дерсликтен метинлерни догъру язып алмагъа, сёзлерни, джумлелерни, кыыскъа метинлерни диктант алтында язмагъа огретмек. Мустакъиль уйдурылгъан джумлелер язмагъа, ресим тубюнде язысыны язмагъа, аркъадашларынен бераберликте тизильген кыыскъа метнлерни язмагъа огретмек.</p>
Мундередже тарзы «Медиамадерни огренюв»	

<p>Талебе (тасиль алыджы): адий медиамадделерни анълай (фото ресимлер, комикслер, бала меджмуалар иляхре); медиамадделер мундередже акъкъында музакере эте. озь дуйгъуларны ве фикирлерни (къыскъа шекильде) медиамадделер акъкъында айта биле;</p>	<p>Козь медиамадделерни анълав; (китап, меджмуа ве газета; ресим, фото, сурет, малюмат менбасы оларакъ къулланыла) Аудиовизуаль медиамадделер (мультфильмлер, бегенген къараман, ренк, сес, мультфильмлер музыкасы, эсас субеплери мультфильмлер сайлавында; кино акъкъында дивар иляны (киноафиша) (малюмат вазифеси).</p>
<p>(Мундередже тарзы «Тиль хусусиетлерини теткъыкъ етемиз»)</p>	
<p>Талебе (тасиль алыджы): окъулгъан метинни я да парчаны сѣзме-сѣз айта; эзбердеп тезайтымлар, сайылар, шиирлер, текерлемелер, тапмаджалар айа, масал мундериджесине коре иджра эте; оюн къаиделерини анълатмагъа биле; берильген нумюнеге эсасланып икяе эте: масал саналаштырмасында иштирак эткенде субет этмеге биле; оджа берген суаллерге догъру джевап къайтара; метинде ким ве не акъкъында айтылгъаныны икяе эте; окъулгъан я да эшиткен метинни къыскъадан икяе эте; ресим мундериджеси боюнджа икяе этмеге биле; саатни сорамакъ макъсадынен субетке къошулмагъа биле (саат къач? саат къачта? саат къачкъа?); субет вакъытында ифаде васталарынен истек, айрет, теклиф, кедер, севинч дуйгъуларыны бильдире; бир-де-бир керегини истемеге, къандырып айтмагъа биле (мен ресим япмагъа истейим, манъа боя керек); оджа берген суаллерге джевап къайтара; 3-4 къаршылыкълы лакъырдынен субет эте: окъугъаныны сѣзме-сѣз ве къыскъартырып айта; буюклерге, акъранларгъа ве озюнден кучюкке мураджаат этмеге биле; ресим боюнджа, берильген суаллерге эсасланып, берильген мевзуда сѣз бирикмелери ве джумлелер тизе; 4-5 джумледен тюзгюн лакъырды тизе.</p> <p><i>Къырымтатар тилинде фаркъы олгъан арифлерни язмакъ (къ, гъ, нь, дж).</i> огренильген арифлернен 25-30 сѣз язып алмагъа, диктант алтында ве мустакъиль оларакъ 15 сѣз яза биле; берильген сѣзлерден джумле тизе; берильген ресимге джумле тизе биле; кочюрюп язувда джумленинь сонъунда токътав ишаретини къоя; джумлени суаллернен кенишлете;</p>	<p>Лакъырды алышкъанлыкъларыны инкишаф эттирюв.</p> <p>Къырымтатар тилинде олгъан арифлерни, сѣзлерни ве къыскъа джумлелерни язувы.</p>

<p>оджа теклиф эткен мевзуда сѣзлер тапып яза биле. толу сѣзлерни догъру, айдын, анълап окъуй; узун, къыйын сѣзлерни эджалап окъуй; окъугъан вакытта сѣзлерни догъру айта, ургъуларны догъру къоя; огренильген арифлернен сѣзлерни догъру окъуй; къырымтатар тилининъ сеслерини догъру теляффуз эте; мундериджеси анълайышлы олгъан кыскъа метинлерни окъуй; джумленинъ сонъунда тургъан токътав ишаретине коре (икъе, суаль, нида) метинни ифадели окъуй; сеснен джумленинъ сонъуны, виргюль олгъан ерини бильдире; эджалар, сѣзлер, сѣз бирикмелерини, джумлелерни окъуй. эшиткен метинни идракъ эте ве анълай, ичинде таныш олмагъан сѣзлерни тапып, манасыны сорап бильмеге биле; суаллерге джевап бере; динълеген метинни я да эсер парчасыны ресимнен келиштире, берильген ресимлер сырасында эшиткен метинге келишкенини айыра; анълатмаларны динълеп анълай ве ишнинъ насыл япыладжагъыны айта; къырымтатар тилининъ хусусий сеслерини айдын теляффуз эте; эшиткен сѣзлерни бельгиленген аляметлерге коре группаларгъа айыра; янълыш айтылгъан сѣзлерни фаркълай; метин я да окъулгъан парчагъа мевзусына келишкен серлева къоя.</p>	<p>Окъув ве окъуганыны анълав беджерикликлугини инкишаф эттирюв.</p> <p><i>Динълев ве анълав (аудирлев)</i> Метинни дикъкъатнен динълемек ве анъламакъ (диалог я да монолог метинини оджа, талелелер окъуйлар я да магнитофондан динълейлер). Ресимни ве метинни я да метин парчасыны нисбетлештирюв. Ким ве не акъкъында икъе этильгенини анълап айырмакъ, баш къараманны айырмакъ. Янъы сѣзлерни фаркълап, оларнынъ манасы акъкъында сорамагъа бильмек. Окъув вазифелеринен я да оюн, мешгъулиет вазифелеринен багълы анълатмаларны динълеген сонъ анълаябилиюв. Теляффуз этмек ичюн огренильген сеслер эсасында сѣзлерни фонетик хусусиетлерине коре группаларгъа айырмагъа бильмек. Янълыш айтылгъан сѣзлерни фаркъламагъа бильмек. Эшиткен метинге я да парчагъа ад къоймагъа бильмек.</p>
2сыныф	
Мундередже тарзы «Лакъырды тили. Субет этиюв. Икъе этиюв»	

<p>Талебе (тасиль алыджы): айткъаннынъ сёзлерине меракълана ве дикъкъатнен динълей; метин бир кере динъленильген сонъ сеслер акъынтысында зарурыны тапып, теляффуз этильген элементлернинъ микъдарыны сая; эки кере теляффуз этильген сёзлерни, сёз бирикмелерини денъиштире; лакъырды вакъытында эдебий сёзлер арасындаки шиве сёзлерини сечип ала; 1-2 кере динъленильген сонъ айтылган сёзлернинъ, сёз бирикмелерининъ, джумлелернинъ, метиннинъ манасыны анълай ве берильген вазифелерни япа; айтылган сёзлер сырасында ресимдеки предметни адыны бельгилеген сёзни айыра; айтылган сёзлер сырасында манасы биринджи сёзге келишкен сёзни айыра; сёзге, джумлеге, метинге эсасланып ресим япа; эшиткен сёзлерни оджа берген аляметлерге коре эки группагъа болип айыра; окъув вазифелеринен я да оюн, оюн мешгъулиет вазифелеринен багълы анълатмаларны анълай ве акъылда тута; бир кре динълегенден сонъ вакъианынъ кетишатыны акъылда къалдыра; шахыслар, олган шейлер, вакъиалар акъкъында озь фикирини бильдире.</p>	<p>Лакъырды шекильде берильген малюматларны динълев ве анълав.</p> <p>Эшитильген метинлерни ве малюматларны талиль этюв.</p> <p>Агъзавий малюматлар акъкъында фикир юрсетюв.</p> <p>Субет шекильде лаф этюв (субт репликасы: мураджаат, селямлав, сагълыкълашма, афу, миннетдарлыкъ (тешеккюр), тилек, суаль, риджа, танышув, хайырлав, чагъыртув, разылыкъ, ред ве иляхре), субеттеки эдеп къанунларны огретюв.</p> <p>Фикирлерни агъзавий шекильде икяе этюв (монолог).</p>
<p>Мундередже тарзы «Окъув»</p>	
<p>Талебе (тасиль алыджы): сыкъ къулланылган сёзлерни ве сёз бирикмелерни (бу эт, ана ат, Али, тут ве ил.) бирден танып окъумагъа биле; бирден, эр шейни окъумайып джумлелернинъ айры хусусиетлерини фаркълай: къач сёз олгъаныны, джумленинъ ортасында буюк арифнен язылган сёз олгъаныны, эки бенъзеген джумледе сёзлернинъ тизилюви денъишкенини биле; бир къач джумле окъугъан сонъ ичинде бир- де-бир предмет, вакъиа, кечкен вакъыт, вакъианынъ себеби ве иляхре акъкъында джумлени тапып айырмагъа биле; манасы бир, лякин къурулышы фаркълы олган джумлелерни анълай (Ресими олмагъан китап – Ресимсиз китап, - деп айтыла); манасында хабер, суаль, истек, аркетке эмир ве башкъа аляметлер олган джумлелернинъ фаркъыны айыра, догъру, ифадели окъуй, мустакъиль тертип эте; оджа берген суаллер боюнджа джумлелерни кенишлете; диалогларны окъуп, муэллиф ве субет иштиракчилерининъ сёзлерини айырды эте биле;</p>	<p>Къырымтатар элифбесинен таныштырув, украин элифбесинен тенъештирюв.</p> <p>Эки элифбеде фаркъы олган арифлерни айырмакъ. Я</p> <p>Язылышы бир олып, сеслеринде фаркъы олган арифлернен таныштырмакъ;</p>

кьонушма манасы олгъан материалны мустакъиль окъуй ве анълай.	
Мундередже тарзы «Язув»	
<p>Талебе (тасиль алыджы): метинни хатырлап яза ве язылганны тешкере; мектеп яшайышындан я да башкъа мевзуда суаль тизип язмагъа ве сыныфдашындан алгъан джевабыны да язмагъа биле; ресимнинъ мундериджесини тасвирлеген, дерслерде япылгъан ишлерни анълаткъан джумлелер тизип яза; белли бир мевзуда 2-3 джумле уйдурып, оларны озъара багълап, кыскъа метин тизе; ярдымджи материалгъа эасланып (план, сёз бирикмелери, метиннинъ башы я да сонъу ве ил.) метинни икяе эте, шахсий фикир-мулязаларны догъру ифаделей; шахсий яшайышындан бир де бир вакъиа акъкъында тюзгюн икяе яза ве фикир-мулязаларны бильдире; незакетли сёзлер къулланып, ана-бабагъа, сыныфдашына адландырылгъан, мундереджесинде бир-де-бир хабер, истек ве саирелер олгъан тезкере тизе ве яза; язы ишлерине музакере этмеге биле: ишнинъ мусбет тарафларыны коре, тюзетмек ичюн тевсие бере, язылганны мукеммеллештирмеге биле.</p>	<p>Украин тили дерслеринде менимсенильген язув алышкъанлыкъларыны пекитмек. Къырымтатар тилинде фаркъы олгъан арифлерни язмакъ (къ, гъ, нь, дж). Тахтадан, дерсликтен метинлерни догъру язып алмагъа, сёзлерни, джумлелерни, кыскъа метинлерни диктант алтында язмагъа огретмек. Мустакъиль уйдурылгъан джумлелер язмагъа, ресим тюзюнде язысыны язмагъа, аркъадашларынен бераберликте тизильген кыскъа метинлерни язмагъа огретмек.</p>
Мундередже тарзы «Медиамаддерни огренюв»	
<p>Талебе (тасиль алыджы): адий медиамадделерни анълай (фото ресимлер, комикслер, бала меджмуалар иляхре); медиамадделер мундередже акъкъында музакере эте. озъ дуйгъуларны ве фикирлерни (кыскъа шекильде) медиамадделер акъкъында айта биле;</p>	<p>Козь медиамадделерни анълав; (китап, меджмуа ве газета; ресим, фото, сурет, малюмат менбасы оларакъ къулланыла) Аудиовизуаль медиамадделер (мультифильмлер, бегенген къараман, ренк, сес, мультифильмлер музыкасы, эсас субеплери мультифильмлер сайлавында; кино акъкъында дивар иляны (киноафиша) (малюмат вазифеси).</p>
(Мундередже тарзы «Тиль хусусиетлерини теткъикъ етюв»)	
<p>Талебе (тасиль алыджы): сёзлерни эджаларгъа болип айтмагъа биле; сёзлерни сатырдан сатыргъа авуштырмакъ ичюн кысымларгъа боле; сёзни эджаларнен созмайып, ургъу тюшкен эджаны айдын теляффуз эте, догъру айтмагъа биле; ургъуларны яньлыш теляффуз этильген сёзлерни догъру айтмагъа биле; созукъ сеслерини догъру теляффуз этме; индже ве къалын созукъ сеслерни айыра; созукъ сеслернинъ теляфузыны рус тилинде айтылгъанынен тенъештире;</p>	<p>Лакъырды алышкъанлыкъларыны инкишаф эттирюв.</p>

айрыджа ы-и, о-о, у-у, сеслерни тенъештирип, оларны бири-биринден айыра;

адети узьре сёзнинъ сонъки эджасында ургъу тюшкен сёзлерни айта ве яза (мектеп, дерслик, араба, кобелек, къалемдан);

сёз денъишкен алда ургъуны сонъки эджагъа авуштырып айтмагъа ве язмагъа биле (китап-китапларым, сокъакъ-сокъакъларда);

зарф япыджы –ча, -че, -джа, -дже ялгъамалар сёзнинъ сонъуна кельгенде ургъу ондан эвель кельген сёзлерни айт-а ве яза (буюкче, русча, адамджа, сендже), лякин шу сёзлерге даа ялгъамалар къошулгъанда исе ургъу кене сонъуна авушкъаныны оджа ярдымынен айтып яза (буюкчеси, русчадан, адамджасына, сенджесине);

фииллернинъ менфий шекилини япкъан –ма,-ме, ялгъамалары ургъу алмагъан сёзлерни айтып яза (барды-бармады, яза-язмай, кельди-кельмеди, косътере-косътермей);

ургъу алмагъа хаберлик ялгъамалары олгъан сёзлерни айтып яза (талебе-телебедирим, оджадырым, бабасынъыз, устадырым ве иляхре);

ургъу алмагъан фииль дереджеликлерини япкъан ялгъамаларнен сёзлерни айтып яза (сакълан, ювун, корюн, толдур, кульдир, бильдир, къаздыр ве иляхре);

ургъу сёзнинъ манасыны денъиштирген алда сёзлерни анълатып айтып яза (алма – алма, къатлама – къатлама, баламыз – баламыз, къазма (лескер) – къазма ве иляхре).

г-гъ, къ-к-х, н-нъ, ж-дж сеслерини догъру теляффуз эте ве айыра;

янгъыравукъ ве тутукъ сеслери денъишкен сёзлерни (б-п, д-т) айта ве яза (завот деп айтыла – завод деп языла, клуб деп айтыла – клуб деп языла);

«в» арифини айтып догъру яза: був, сув, къувурма, къуванч деп языла, айтылгъанда эки дудакънен айтыла;

«л» арифи «нъ, н» тутукъ сеслеринден сонъ базы шивелерде «н» айтылгъаны, амма «л» язылгъаныны биле (манълай ерине манънай, танълай ерине танънай, аранлар ерине аран-нар, къазанлар ерине къазаннар айтыла);

йымшакълыкъ ве къаттылыкъ ишарети олгъан сёзлерни догъру теляффуз эте ве яза: бу ишаретлер сёзде олгъан алда эм де –я,- ё, -ю ,-е арифлери язылгъанда сёзлерни –й сесинен айта биле (хавъяр, эшья, Меръем, дюнья).

метин я да метин парчасына серлева къоя;

берильген серлевалардан метин я да метин парчасына уйгъун союны сайлай;

метинде айры абзацларгъа болюнеджек къысымларыны айырмагъа биле;

Къырымтатар тилинде олгъан арифлерни, сёзлерни ве къыскъа джумлелерни язувы.

Окъув ве окъуганыны анълав беджерикликлени инкишаф эттирюв.

окъулгъан метин боюнджа суаллер тизе;
 ресимлер тюркюми тюрбюнде плангъа бенъзер язылар
 (ресимнинъ адыны) яза;
 «о, бу, о вакъыт, бундан сонъ, шу себептен» киби
 сёзлерни 2-3 джумлени багъламакъ ичюн ишлете;
 башлангъан метинни девам эте, екюнлей, серлева
 къоя;
 мевзугъа келишмеген джумлелерни алып ташлай;
 айры джумлелернинъ ерини денъиштире.
 берильген сёзлерде тамыр ве ялгъаманы айта;
 берильген тамырдаш сёзлерде умумий къысмыны
 айырмагъа биле (ишлемек, ишчи, ишкир, ишлев,
 ишле);
 оджа берген нумюнеге эсаланып янъы япылгъан
 тамырдаш сёзнинъ манасыны анълата
 (ишкир – ишни севген, истекнен чалышкъан адам);
 берильген тамырдаш сёзлерде тамырны бельгилей,
 ялгъаманы айта;
 тамырдаш сёзлернен джумлелер тизе;
 бир кере динълеген сонъ кучюк метинде
 джумлелернинъ сайысыны тайинлей;
 хабер, истек, суаль я да эмир джумлелерни ифадели
 теляффуз эте;
 берильген ресимге келишкен джумлелерни 2-3
 джумле арасындан айырмагъа биле;
 тыпкъы берильген ресимге келишмеси ичюн
 джумлени денъиштирмеге биле;
 мундериджесинде хабер, суаль, истек я да эмир
 маналары олбан джумлелер тизе;
 джумлелерде баш ве экинджи дередже азаларыны
 къайд эте;
 суаллернен джумлени кенишлете;
 диктант, кочюрме язувда, мустакъиль суретте
 джумлелер тизгенде, джумленинъ сонъунда токътав
 ишарети къоя;
 терминлер къулламайып, берильген нумюнеге
 бакъып эки адий джумлени бир муреккеп джумлеге
 бирлештирмеге биле. Бу ишни багълайыджысыз ве
 багълайыджылар (ве, исе, амма, эм, я да) ярдымынен
 япабиле (Япракълар тѣкюлюр, чечеклер солар,
 тогъайлар сарарыр. Мен бу копеклерни озюме джелъп
 этерим, сен исе къачмагъа тырыш. Юкъум келе, амма
 юкълап оламай эдим ве иляхре).

Динълев ве анълав (аудирлев)
 Метинни дикъкъатнен динълемек
 ве анълаламакъ (диалог я да монолог
 метинини оджа, талелелер
 окъуйлар я да магнитофондан
 динълейлер).
 Ресимни ве метинни я да метин
 парчасыны нисбетлештирюв.
 Ким ве не акъкъында икяе
 этильгенини анълап айырмакъ,
 баш къараманны айырмакъ. Янъы
 сёзлерни фаркълап, оларнынъ
 манасы акъкъында сорамагъа
 бильмек.
 Окъув вазифелеринен я да оюн,
 мешгъулиет вазифелеринен
 багълы анълатмаларны динълеген
 сонъ анълаябилюв.
 Теляффуз этмек ичюн
 огренильген сеслер эсасында
 сёзлерни фонетик хусусиетлерине
 коре группаларгъа айырмагъа
 бильмек. Янълыш айтылгъан
 сёзлерни фаркъламагъа бильмек.
 Эшиткен метинге я да парчагъа ад
 къоймагъа бильмек.